

One Thousand and One Songs

Series of Armenian folk songs

Volume V

WORK SONGS

PART I

Publication of Komitas Museum-Institute
YEREVAN • 2022

Հազար ու մի երգ

Հայկական ժողովրդական երգերի մատենաշար

Հատոր Ե

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ

ՄԱՍ Ա

Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի հրատարակչություն
ԵՐԵՎԱՆ • 2022

ՀՏԴ 784
ԳՄԴ 85.314
Ա 652

Կազմողներ և խմբագիրներ՝ ՆԱՆԵ ՄԻՍԱԿՅԱՆ, ԱՍՏԴԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ
Տառադարձումը՝ ՆԱՆԵ ՄԻՍԱԿՅԱՆԻ
Թարգմանիչ՝ Լիլիթ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Աշխատակցությամբ՝ ԱՍՏԴԻԿ ՄՈՒՇԵՂՅԱՆԻ, ԳԱՅԱՆԵ ԱՄԻՐԱՂՅԱՆԻ,
ՏԱԹԵՎԻԿ ՇԱԽԿՈՒԼՅԱՆԻ, ԱՆԻ ՄՈՒՇԵՂՅԱՆԻ,
ՍՈՂԱ ՍԻՄՈՆՅԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆԻ
Գրքի ձևավորումը՝ ԳՈՀԱՐ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ
Նկարազարդումները՝ ՄԵՐԻ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆԻ
Compiled and edited by NANE MISAKYAN, ASTGHIK MARTIROSYAN
Scholarly transliteration by NANE MISAKYAN
Translated by LILIT HARUTYUNYAN
In collaboration with ASTGHIK MUSHEGHYAN, GAYANE AMIRAGHYAN,
TATEVIK SHAKHKULYAN, ANI MUSHEGHYAN,
SONA SIMONYAN, ANDRANIK MICHAELIAN
Volume design by GOHAR GRIGORYAN
Illustrations by MERI ANDREASYAN

Աշխատանքային երգեր: Մաս Ա / Կազմ. և խմբ.՝ Նանե Միսակյան և Աստղիկ Մարտիրոսյան.— Եր.:
Ա 652 Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտի հրատարակչություն, 2022.— 160 էջ.
(«Հազար ու մի երգ» հայ ժողովրդական երգերի մատենաշար; Հատոր Ե.):
Ժողովածուն նվիրված է հայ ժողովրդական երաժշտության աշխատանքային երգի ժանրին: Ներկայացված է
երկրագործական աշխատանքային երգերի 50 նմուշ: Նախատեսված է հայ և օտար երաժշտագետների,
ազգագրագետների, ինչպես նաև հայ ժողովրդական երաժշտությամբ հետաքրքրվող ընթերցողների համար:
Work songs. Part I / Compiled and edited by Nane Misakyan and Astghik Martirosyan. Yerevan.
Ա 652 Publication of Komitas Museum–Institute, 2022.— 160 pages.— (“One Thousand and One Songs” series of
Armenian folk songs. Volume V).
The volume is dedicated to the genre of work songs in Armenian folk music. It contains 50 examples of field work
songs. The Volume is intended for Armenian and foreign musicologists, ethnographers, as well as for readers that
are interested in Armenian folk music.

ՀՏԴ 784
ԳՄԴ 85.314

ISBN 978–9939–9256–3–9

© Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտի հրատարակչություն, 2022
© Publication of Komitas Museum–Institute, 2022

ՆԱԽԱԲԱՆ

*«Խորհրդաւոր ու պաշտելի գաղտնիք.
շինականը բնութեան գրկում, բնութիւնը շինականի սրտում
վերստին ու միաժամանակ ծնունդ են առնում»:*
Կոմիտաս Վարդապետ

Աշխատանքային երգը հայ ժողովրդական երգարվեստի հնագույն ժանրերից է: Այն հորինել ու
երգել է գեղջուկը՝ գյուղատնտեսական բազմատեսակ աշխատանքներ կատարելու ընթացքում: Այս
ժանրն ունի երկու խոշոր ճյուղավորում՝ հողագործական (երկրագործական) աշխատանքներ պատկե-
րող երգեր կամ հոռովելներ, որոնք երգում են տղամարդիկ, և կանանց աշխատանքային երգեր: Դրանք
միմյանցից տարբերվում են բովանդակությամբ և երաժշտական նյութի կոմպոզիցիոն առանձնահատ-
կություններով: Այս ենթաժանրերից յուրաքանչյուրն ունի նաև իր տեսակները՝ պայմանավորված աշ-
խատանքի բնույթով և կիրառվող գործիքների առկայությամբ:

Հայ շինականը հողագործական բոլոր աշխատանքները կատարել է երգերի ուղեկցությամբ՝ գու-
թանով վարել է հողն ու տափանով հարթել, ցանք արել ու արտ հնձել, հունձքով լի սայլն ուղղորդել կա-
լատեղ, կալ արել և այլն: Այս բազմապիսի երգերին, ընդհանուր առմամբ, բնորոշ է ազատ, իմպրովի-
զացիոն մեղեդիական զարգացումն ու ասերգային բնույթը՝ լայնաշունչ երգային կտորների համադրու-
մով: Հարկ է նշել, որ հոռովելների բազմաթիվ նմուշներ ձայնագրվել են աշխատանքային գործընթացից
դուրս, որի արդյունքում տեղի է ունեցել երգատեսակների գրական ու երաժշտական բաղադրիչների
փոխներթափանցում:

Ժողովածուն բաղկացած է չորս բաժնից՝ **գութաներգեր, սայլերգեր, կալերգեր, գութանին և
աշխատանքին նվիրված երգեր**: Ընտրանին ներառում է հիսուն երգ, այդ թվում՝ Սահակ Ամատունու,
Կոմիտաս Վարդապետի, Ստեփան Դեմուրյանի, Սպիրիդոն Մելիքյանի, Միհրան Թումաճանի, Արամ
Քոչարյանի և այլ վաստակաշատ բանահավաքների կատարած գրառումները (տե՛ս սկզբնաղբյուրների
ամբողջական ցանկը):

«Ծանոթագրություններ» բաժնում ներկայացված են երգերի սկզբնաղբյուրները, ձայնագրողնե-
րի (գրառողների) և վերծանողների անունները, ինչպես նաև այլ մանրամասներ:

Անտիքեան Հ. Գ., Սիրմելեան Հ. Խ., Ազերեան Հ. Մ., Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի, ի Վենետիկ, ի տպարանի Սրբոյն Ղազարու, հատոր առաջին, 1836; հատոր երկրորդ, 1837, վերահրատ.՝ Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., հատոր առաջին, 1979; հատոր երկրորդ, 1981:

Թուրշյան Հ., Բառարան Վանի բարբառի, աշխատասիրությամբ՝ Հ. Մեսրոպյանի, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2018:

Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, Երևան, Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի հրատ., հատոր Ա, 1969; Բ, 1972; Գ, 1974; Դ, 1980:

Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., հատոր Ա, 2001; Բ, 2002; Գ, 2004; Դ, 2007; Ե, 2008; Զ, 2010; Է, 2012:

Մալխասեանց Ս., Հայերէն բացատրական բառարան, Երեւան, Հայկական ՍՍՌ պետական հրատ., հատոր 1–3՝ 1944, հատոր 4, 1945:

Սարգսյան Ա., Ղարաբաղի բարբառի բառարան, Արցախի պետական համալսարան, Երևան, 2013:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
CONTENTS

ՆԱԽԱԲԱՆ.....	5
PREFACE	7
ԳՈՒԹԱՆԵՐԳԵՐ	13
PLOUGHING SONGS	14
Հո՛: Օրինյա՛լ է Աստված / Hey! Blessed is God!	15
Հըրեն, հըրեն թումբումը / Look over there, at the knoll	28
Հոռովել, հո՛ / Horovel, hey!	30
Դե ձի՛գ տո, քա՛շի / Pull! Hale!	31
Ել, ել / Get up, rise up	33
Լուսաստղ քիթ գցեց դուս / A star flared up in the evening glow	34
Ձիգ տու, քաշի / Pull! Hale!	35
Հո՛, հո՛, եզնը ջան / Hey, dear ox!	37
Գութաներգ («Ըստըղնի էր հանդեր ա») / Ploughing song (“It was somewhere here”)	40
Գութանի երգ («Մաճկալն ասաւ. խաշիլ բերէք») Ploughing song (“The ploughman said: bring some porridge”)	42
Գութաներգ («Յա՛ր, յար, հոռովել») / Ploughing song (“Sweetheart, sweetheart, horovel”)	44
Հոռովել («Առավել, առավել, բոյիդ մեռնեմ») / Horovel (“The end of land is there, my dear”)	46
Հոռովել: Հա՛, ջանըմ / Horovel. Yes, dear	47
Հոռովել («Հոռո, լո, լո, ջան») / Horovel (“Horo, lo, lo, dear”)	49
Քաշի, եգ / Pull, ox	51
Երանի էն ավուր... / Blessed old days... ..	53
Դե ել, իմ Մարանըն / Get up, my Maran	56

Տղեք, դադրեք, հասանք / Guys, have rest, we're there.....	58
Հըռո, հո, գոմեշ ջան / Hro, hey, dear buffalo	61
Արի, գութան, արի / Come, plough, come.....	64
Հոռովել («Արի, գութան ջան») / Horovel (“Come, dear plough”)	66
Արի, հորոլո, հո / Come, horolo, hey!	68
Հորովել ջան... Ակոս արա, խորն արա / Dear horovel... Make a furrow, make a deep one.....	70
Քաշե եզըս, քաշե / Pull, my ox, pull	72
Հոռովել («Հո, լո, լո, լո») / Horovel (“Hey, lo, lo lo”)	74
Մաճկալ ջան, բեզարել ես / Dear ploughman, you are tired.....	76
Հոլ արա, հոռովելը / Turn around, horovel	78
Լուսացավ, լուսն ի բարին / The sun is up, the light is kind	80
Ել, ել, ել, ել, բալա ել, ել / Rise, rise, baby, rise	82
Հո, հորովել... Զեյրան ջան, Թարխան ջան / Hey, horovel... Dear Jeyran, dear Tarkhan	83
ՍԱՅԼԵՐԳԵՐ	87
CART SONGS.....	88
Մարալ գոմեշ / Handsome buffalo	89
Դե թոլ արա, գոմեշ ջան / Pull the wheels, dear buffalo	91
Սայլի երգ / Cart song.....	92
Հո՛, հոլ ել, հոլ, ել / Hey! Swing, turn around	93
Հո՛, ել, ել / Hey! Get up and go on	95
Քաշի, ջեյրան, քաշի / Pull, handsome, pull	97
Հել, ել, ել, հել / Rise, rise, get up.....	99
Սայլի երգ («Ախ, ելավ, ելավ, բալա ջան») Cart song (“Ah, he got up, got up, dear baby”)	101

ԿԱԼԵՐԳԵՐ	105
THRESHING SONGS.....	106
Հոլ արա, եզո / Turn around, ox.....	107
Հոռոլո, լո, լո / Horolo, lo, lo	109
Ոտիտ արա, Ծիրան ջան / Move your legs, dear Tsiran	111
Հոլ արա գնանք / Turn around, let's go	113
Կալ արա, հայ, կալ արա / Thresh the seeds, hey, thresh the seeds!.....	115
Կալի երգ («Հա կալ արա, դարման արա») Threshing song (“Ha, thresh the seeds, make the straw”)	117
Հա, կոալ էրա / Ha, thresh the floor	119
Ա, հայ, բալա / A, hey, sonny!	122
Կալ, կալե / Thresh the seeds, thresh it	124
Կալի երգ («Դե յա, յա, յա») / Threshing song (“Well, yah, yah, yah”)	127
ԳՈՒԹԱՆԻՆ ԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ԵՐԳԵՐ	131
SONGS DEDICATED TO THE PLOUGH AND TO THE WORK	132
Պարի լուսու աստղ էրևաց / The good light of morning has appeared	133
Ղարաբաղի հորովել («Իրիքնյակը տյուս ա եկալ») Horovel of Karabagh (“The sun is up”)	136
ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	139
NOTES.....	143
ԲԱՅԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ / DICTIONARY (Armenian only)	147
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ / BIBLIOGRAPHY (Armenian only)	151